https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Abdulatifova Moxinur Alisher qizi
II-bosqich Tayanch doktorant(PhD)
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
mohinur2803@gmail.com

O‘ZBEKISTON HUDUDLARI IQTISODIYOTI UCHUN TASHQI IQTISODIY OMILLARNING AHAMIYATI

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston hududlari iqtisodiy rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatuvchi tashqi iqtisodiy omillar va ularning hududlararo farqlarni shakllantirishdagi roli tahlil qilinadi. Tadqiqotda xalqaro savdo oqimlari, chet el investitsiyalari, transport-logistika integratsiyasi va global bozor kon’yunkturasining mintaqaviy iqtisodiy o‘sishga ta’siri empirik ma’lumotlar asosida yoritiladi. Shuningdek, tashqi iqtisodiy aloqalarning hududlar iqtisodiyoti uchun yangi imkoniyatlar yaratishi, tarmoqlar diversifikatsiyasi va raqobatbardoshlikni kuchaytirishdagi o‘rni asoslab beriladi. Tahlillar orqali eksport salohiyati, investitsion jozibadorlik darajasi va tashqi bozorlar bilan integratsiya ko‘rsatkichlari bo‘yicha hududlar kesimidagi tafovutlar aniqlanadi. Tadqiqot natijalari O‘zbekistonning barqaror mintaqaviy rivojlanish strategiyasini shakllantirishda tashqi omillarning ahamiyatini oshirish bo‘yicha ilmiy-amaliy xulosalar beradi.

Kalit so‘zlar: tashqi iqtisodiy omillar, mintaqaviy iqtisodiyot, xorijiy investitsiyalar, eksport, tashqi savdo, global bozor kon’yunkturasi, iqtisodiy o‘sish, TXI-to‘g‘ridan to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar, mintaqaviy rivojlanish, iqtisodiy integratsiya, texnologiya transferi, xalqaro moliyaviy institutlar

Abstract: This article analyzes external economic factors influencing the economic development of the regions of Uzbekistan and their role in shaping interregional disparities. The study examines the impact of international trade flows, foreign investment, transport and logistics integration, and global market

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

conditions on regional economic growth based on empirical data. It also substantiates the role of external economic relations in creating new opportunities for regional economies, promoting sectoral diversification, and enhancing competitiveness. Through the analysis, regional disparities are identified in terms of export potential, levels of investment attractiveness, and indicators of integration with external markets. The research findings provide scientific and practical conclusions on increasing the significance of external factors in shaping Uzbekistan's sustainable regional development strategy.

Keywords: external economic factors, regional economy, foreign investment, exports, foreign trade, global market conditions, economic growth, FDI (foreign direct investment), regional development, economic integration, technology transfer, international financial institutions.

Аннотация: В данной статье анализируются внешнеэкономические факторы, влияющие на экономическое развитие регионов Узбекистана, а также их роль в формировании межрегиональных различий. В исследовании на основе эмпирических данных рассматривается влияние международных торговых потоков, иностранных инвестиций, транспортно-логистической интеграции и конъюнктуры мировых рынков на региональный экономический рост. Также обосновывается роль внешнеэкономических связей в создании новых возможностей для экономики регионов, диверсификации отраслей и повышении конкурентоспособности. В ходе анализа выявляются региональные различия по показателям экспортного потенциала, уровня инвестиционной привлекательности и степени интеграции с внешними рынками. Результаты исследования формируют научно-практические выводы о необходимости повышения значимости внешних факторов при разработке стратегии устойчивого регионального развития Узбекистана.

Ключевые слова: внешнеэкономические факторы, региональная экономика, иностранные инвестиции, экспорт, внешняя торговля,

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

конъюнктура мирового рынка, экономический рост, ПИИ — прямые иностранные инвестиции, региональное развитие, экономическая интеграция, трансфер технологий, международные финансовые институты.

Kirish: O‘zbekiston iqtisodiyotida olib borilayotgan keng ko‘lamli islohotlar, jumladan tashqi savdoning liberallashuvi, investitsiya siyosatining erkinlashtirilishi va xalqaro iqtisodiy integratsiyaning chuqurlashuvi mintaqalarning rivojlanish dinamikasiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. So‘nggi yillarda mamlakat eksporti tarkibining o‘zgarishi, TXI oqimlarining ortishi va global bozor bilan iqtisodiy aloqalarning kengayishi hududlar o‘rtasidagi iqtisodiy farqlarni kamaytirish, sanoat ishlab chiqarishini modernizatsiya qilish hamda hududiy raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qilmoqda. 2025-yil yanvar oyida O‘zbekistonning tashqi savdo aylanmasi 4,5 mlrd dollarni tashkil etdi va 2024-yilning yanvar oyiga nisbatan 297,2 mln dollarga yoki 7,1 foizga o‘sdi. Bunda eksport hajmi 1,3 mlrd dollarni, import hajmi esa 3,2 mlrd dollarni tashkil etdi. Hududlar kesimida eksport nafaqat iqtisodiy o‘sish sur’atlariga, balki mintaqaviy ixtisoslashuv jarayonlariga ham bevosita ta’sir qilmoqda. Masalan, Farg‘ona vodiysi viloyatlari (Farg‘ona, Andijon, Namangan) to‘qimachilik mahsulotlari eksportida yetakchilik qilsa, Navoiy va Buxoro viloyatlari qimmatbaho metallar, kimyo mahsulotlari va energiya resurslari eksportining asosiy qismiga ega. Shu bilan birga, Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarida qishloq xo‘jaligi mahsulotlari eksportining ulushi yuqori bo‘lib, bu hududlarning agroklimatik resurslariga mos ravishda tashqi bozorga chiqish imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Xorijiy investitsiyalar oqimi esa hududiy iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishiga yangi impuls bermoqda. 2017–2023 yillar davomida O‘zbekistonga kiritilgan to‘g‘ridan to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar hajmi qariyb 3 barobar oshdi, bu esa hududlarda yangi ishlab chiqarishlarni ishga tushirish, infratuzilmani modernizatsiya qilish va yuqori texnologiyali tarmoqlarni shakllantirishga imkon yaratdi. Shunga qaramay, to‘g‘ridan to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar hududlar

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

bo‘yicha notekis taqsimlanmoqda: Toshkent shahri, Toshkent viloyati, Navoiy viloyati va Buxoro viloyati eng katta ulushga ega.

Global bozor sharoitlari ham hududlar iqtisodiy barqarorligiga kuchli ta’sir ko‘rsatmoqda. Xomashyo narxlarining tebranishi, transport-logistika zanjirlaridagi o‘zgarishlar, geosiyosiy keskinliklar regional eksport salohiyatiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, oltin narxining o‘zgarishi Navoiy viloyatining iqtisodiy ko‘rsatkichlariga, gaz narxining tebranishi esa Qashqadaryo va Buxoro viloyatlariga bevosita ta’sir qiladi. Yuqoridagi holatlar O‘zbekiston hududlari iqtisodiyotida tashqi iqtisodiy omillarni chuqur ilmiy tahlil qilish zarurligini ko‘rsatmoqda. Maqola aynan tashqi omillarning hududiy rivojlanishga ta’sirini aniqlash, ularning mintaqaviy farqini o‘rganish hamda samaradorlikni oshirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishga qaratilgan. Ushbu maqola tadqiqot jihatdan “O‘zbekiston–2030” strategiyasida belgilangan hududlarni kompleks rivojlantirish, eksportni diversifikatsiya qilish va xorijiy investitsiyalarni jalb etish ustuvor yo‘nalishlariga ilmiy jihatdan mos keladi.

Metodologiya: Maqolada ilmiy asoslangan statistik va ekonometrik metodlarga tayangan holda amalga oshirildi. izlanishlar jarayonida O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi, Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg‘armasi hamda Osiyo taraqqiyot bankining rasmiy ma’lumotlaridan foydalanildi. Ushbu manbalar asosida hududlar kesimida eksport-import hajmlari, to‘g‘ridan to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (TXI) oqimi, hududiy yalpi ichki mahsulot (YAIM) tarkibi va iqtisodiy o‘sish ko‘rsatkichlari tahlil qilindi.Tashqi iqtisodiy omillarning hududiy iqtisodiy o‘sishga ta’sirini aniqlash maqsadida ekonometrik modellashtirish, xususan oddiy eng kichik kvadratlar (OLS) regressiya usuli qo‘llanildi. Maqolada 2010–2023 yillarni qamrab olgan hududlar bo‘yicha panel ma’lumotlar bazasi shakllantirilgan. Regressiya modelida hududiy YAIM o‘sishi bog‘liq o‘zgaruvchi sifatida, to‘g‘ridan to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar hajmi va eksport ko‘rsatkichlari esa mustaqil o‘zgaruvchilar sifatida kiritilgan bo‘lib, OLS regressiya natijalari tashqi iqtisodiy omillarning hududiy

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

iqtisodiy o‘sishga statistik jihatdan sezilarli ta’sirini aniqlash imkonini berdi.Shuningdek, hududiy tahlil va guruhlash usuli orqali O‘zbekiston hududlarining iqtisodiy ixtisoslashuvi va tashqi bozorlar bilan integratsiya darajasi baholangan. Ushbu yondashuv asosida Farg‘ona vodiysi, Navoiy–Buxoro, Qashqadaryo–Surxondaryo va Toshkent shahri hududlari eksport tarkibi, investitsiya faolligi va iqtisodiy tuzilmasiga ko‘ra alohida tahlil qilingan.Tadqiqot davomida xalqaro tashkilotlarning tahliliy hisobotlari va strategik hujjatlari mazmunan tahlil qilinib, global bozor kon’yunkturasi va tashqi iqtisodiy sharoitlarning hududlar iqtisodiyotiga ta’siri baholangan. Qo‘llanilgan metodlar tadqiqot natijalarining ishonchliligi va ilmiy asoslanganligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Natijalar: Tashqi savdo omillarining tabaqalanishi va hududiy iqtisodiyotga ta’siri**:** tahlillarga ko‘ra O‘zbekiston hududlarida tashqi savdo ko‘rsatkichlarining farqlanishi iqtisodiy ixtisoslashuv darajasi bilan chambarchas bog‘liq. 2023-yilda umumiy eksportning 56% sanoat mahsulotlariga, 21% qishloq xo‘jaligi mahsulotlariga to‘g‘ri keldi. Hududlar kesimidagi asosiy tendensiyalar quyidagicha:

- Farg‘ona vodiysi – to‘qimachilik va tayyor kiyim-kechak eksportining 40% dan ortig‘i;
- Buxoro va Navoiy – qimmatbaho metallar eksportining 80% dan ortig‘i;
- Qashqadaryo – gaz va uglevodorod mahsulotlari eksportining asosiy qismi;
- Surxondaryo – qishloq xo‘jaligi mahsulotlari eksportida yetakchi;
- Toshkent shahri – mashinasozlik, elektrotexnika va tayyor sanoat mahsulotlari eksporti.

Eksport geografiyasining o‘zgarishi hududiy iqtisodiyotning diversifikatsiyasini oshirmoqda. 2017-yilda O‘zbekistonning asosiy 5 ta eksport hamkori ulushi 70% bo‘lgan bo‘lsa, 2023-yilda bu ko‘rsatkich 52% gacha kamaydi. Bu esa yangi bozorlar ochilganini ko‘rsatadi.

Xorijiy investitsiyalarning hududiy iqtisodiy rivojlanishga ta’siri**:** TXI oqimi hududlar kesimida quyidagi natijalarni berdi:

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

- 2017–2023 yillarda TXI hajmi qariyb 3 barobar oshdi;
- Navoiy viloyati (EEZ “Navoiy”) – yuqori texnologiyali loyihalar markazi;
- Toshkent shahri – xizmatlar sohasi va innovatsion sektorning asosiy investitsiya makoni;
- Buxoro va Qashqadaryo – energetika loyihalari tufayli yetakchi;
- Farg‘ona vodiysi – kimyo, to‘qimachilik va neft-kimyo tarmoqlari bo‘yicha investorlarni jalb qilmoqda.

Ekonometrik tahlil natijalariga ko‘ra TXI hajmi 1% ga oshganda hududiy YAIM o‘sishi o‘rtacha 0.32% ga oshishi aniqlangan.

Global bozor kon’yunkturasi ta’siri: Xalqaro narx indekslari hududlarning iqtisodiy ko‘rsatkichlariga sezilarli darajada ta’sir qiladi:

- Oltin narxining o‘sishi Navoiy viloyatining YAIM daromadlarini 12–15% gacha oshiradi;
- Neft-gaz narxining o‘zgarishi Qashqadaryo va Buxoro viloyatlarining sanoat hajmiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri ta’sir qiladi;
- Transport-logistika o‘zgarishlari Surxondaryo va Samarqand viloyatlarining eksport xarajatlarini oshiradi.

Xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik. So‘nggi 5 yilda jahon banki – 40 dan ortiq hududiy infratuzilma loyihalarini moliyalashtirdi, OTB – 2 mlrd dollar qiymatidagi transport, energetika va irrigatsiya loyihalarini yo‘lga qo‘ydi, ITB – qishloq xo‘jaligi va suv xo‘jaligi loyihalarini qo‘llab-quvvatlamoqda.Bu hamkorlik hududiy barqaror rivojlanishning asosiy manbalaridan biridir.

Muhokama: Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston hududlari iqtisodiy rivojlanishi tashqi iqtisodiy omillar ta’sirida sezilarli farqlanadi. Hududlarning iqtisodiy ixtisoslashuvi, infratuzilma darajasi, resurs bazasi va investitsion jozibadorligi tashqi omillarning kuchini belgilovchi asosiy omillardir.

Muammolar: TXI notekis taqsimlanishi natijasida ayrim hududlarning rivojlanish sur’atlari pastligicha qolmoqda. Eksport tarkibi yetarlicha

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

diversifikatsiya qilinmagan, Global bozor sharoitlariga sezgirlik yuqori. transport-logistika infratuzilmasida hududlararo farqlar mavjud.

Imkoniyatlar: Xalqaro transport yo‘laklari (Xitoy–Qirg‘iziston–O‘zbekiston, Trans-Afg‘on yo‘lagi) eksportni kengaytiradi, Texnologiya transferi yangi sanoat tarmoqlari rivojlanishiga xizmat qiladi, Xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik hududiy rivojlanish loyihalarini jadallashtiradi, Hududlarda klasterlar yaratish tashqi investitsiyalar oqimini kuchaytiradi. Yakuniy tahlillar shuni ko‘rsatdiki, tashqi iqtisodiy omillarning optimal boshqaruvi mintaqaviy iqtisodiy o‘sishni tezlashtirish, hududlararo farqlarni kamaytirish va mamlakatning global bozorga integratsiyasini kuchaytirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Xulosa: Ushbu tadqiqot O‘zbekiston hududlari iqtisodiyotida tashqi iqtisodiy omillarning ta’siri kuchli, ko‘p qirrali va mintaqalar bo‘yicha farqlanishini aniq ko‘rsatdi. Tashqi savdo jarayonlari, xorijiy investitsiyalar oqimi, global bozor kon’yunkturasi va xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik hududlar iqtisodiy dinamikasi, tarmoqlar tarkibi va sanoatning modernizatsiya jarayoniga sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatmoqda. Tadqiqot shuni tasdiqlaydi-ki, tashqi iqtisodiy omillar O‘zbekiston hududlari uchun faqat qo‘shimcha omil emas, balki iqtisodiy o‘sishning asosiy drayverlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Tahlil natijalariga ko‘ra, tashqi investitsiyalar oqimining hududlar bo‘yicha notekis taqsimlanishi iqtisodiy rivojlanishda nomutanosibliklarni keltirib chiqaradi. Shu sababli investitsion jozibadorlikni oshirish, resurs bazasi yetarli bo‘lmagan hududlarga soliq va institutsional imtiyozlar yaratish, infratuzilmani kuchaytirish kabi choralar muhim ahamiyatga ega. Eksport tarkibining diversifikatsiya qilinishi esa nafaqat hududiy barqarorlikni, balki tashqi zarbalarga chidamlilikni ham oshiradi.

Global bozor kon’yunkturasining o‘zgarishi, xususan xomashyo narxlarining tebranishi, xalqaro logistika tizimidagi uzilishlar va geoiqtisodiy xavflar hududlar iqtisodiyotiga sezilarli ta’sir o‘tkazayotgani aniqlandi. Shu bois hududiy iqtisodiy siyosatda risklarni boshqarish, eksport bozorlarini kengaytirish, yuqori qo‘shilgan

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

qiymatli mahsulotlarni ishlab chiqarish va tashqi bozorga chiqarish mexanizmlarini kuchaytirish talab etiladi.

Xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik infratuzilma rivoji, sanoatni raqamlashtirish, transport-logistika tizimlarini modernizatsiya qilish hamda yangi ishlab chiqarish klasterlarini shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda. Ushbu imkoniyatlardan samarali foydalanish hududlardagi iqtisodiy faollikni keskin oshirishi mumkin.

Umuman olganda, tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, O‘zbekiston hududlarini rivojlantirishda tashqi iqtisodiy omillarni strategik boshqarish zarur. Tashqi iqtisodiy omillarni hududiy siyosat bilan uyg‘unlashtirish, investitsion oqimlarni muvozanatlash, eksport salohiyatini kuchaytirish, yangi bozorlarni o‘zlashtirish va klasterlashuvni chuqurlashtirish mintaqaviy iqtisodiy o‘sishni jadallashtirishning asosiy yo‘nalishlari hisoblanadi. Bularning barchasi natijada mamlakatning global iqtisodiyotdagi mavqeini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaev Yo. Mintaqaviy iqtisodiyot asoslari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2020.
2. Karimov A. O‘zbekistonning tashqi iqtisodiy aloqalari. Toshkent: Fan, 2019.
3. Rasulov Sh. Hududiy rivojlanish va investitsiya siyosati. Toshkent: Innovatsiya, 2021.
4. Qodirov B. O‘zbekiston iqtisodiyoti integratsiyalashuvi. Toshkent, 2022.
5. Jo‘rayev M. "Hududlar iqtisodiyotida tashqi investitsiyalarning o‘rni" // Iqtisodiyot va ta’lim, 2021.
6. Xolmatova D. "Eksport salohiyatini oshirish omillari" // O‘zbekiston iqtisodiy axborotnomasi, 2022.
7. Krugman P., Obstfeld M. International Economics: Theory and Policy. Pearson, 2018.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

8. World Bank. Uzbekistan: Country Economic Memorandum, 2022.
9. Asian Development Bank. Central Asia Regional Economic Outlook, 2023.
10. Evans Y, Amo B, Chibale H, Chibalamula HC. The significance of foreign direct investment (FDI) and trade openness: Evidence from European economies. SN Bus Econ. 2025